

Regina Madej-Janiszek

75. rocznica masowej wywózki Polaków na Sybir i do Kazachstanu w Muzeum Niepodległości

Niepodległość i Pamięć 22/2 (50), 345-348

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Regina Madej-Janiszek

Muzeum Niepodległości w Warszawie

75. rocznica masowej wywózki Polaków na Sybir i do Kazachstanu w Muzeum Niepodległości

13 kwietnia 2015 roku minęło 75 lat od masowej wywózki do Kazachstanu członków rodzin polskich: starców, kobiet i dzieci, zamieszkujących tereny zajęte 17 września 1939 roku przez Związek Radziecki. Muzeum Niepodległości w Warszawie i Związek Sybiraków Oddział w Warszawie uczcili ten smutny rozdział polskiej historii uroczystym spotkaniem poświęconym wspomnieniu o nieżyjącym już poecie i aktorze Marianie Jonkajtysie, który dzieciństwo swoje spędził, jako jeden z młodszych zesłańców wraz z matką i siostrami w północnym Kazachstanie.

Spotkanie prowadziła dr Anna Milewska-Młynik – kustosz dyplomowany, opiekun Kolekcji Syberyjskiej Muzeum Niepodległości w Warszawie. Zgodnie z tradycją rozpoczęto je wspólnym odśpiewaniem *Hymnu Sybiraków* (słowa: Marian Jonkajtys, muzyka: Czesław Majewski), co również tradycyjnie już wzruszyło „do łez” wielu starszych Sybiraków i nie tylko ich. Prowadząca powitała gości: Renę Rolską – wdowę po Marianie Jonkajtysie, aktorkę scen warszawskich, Jolantę Fijałkowską – autorkę programów radiowych i telewizyjnych propagujących wiedzę o zesłańcach, Iwonę Lisowską – dyrektorkę Gimnazjum nr 46 im. Szarych Szeregów w Warszawie oraz młodzież z tej szkoły, Agnieszkę Czernik – inicjatorkę konkursów poezji Mariana Jonkajtysa, Adama Jabłonkę – dyrektora Szkoły Podstawowej im. Zesłańców Syberyjskich w Kalinowie, Bogumiła Smyrskiego – artystę plastyka, autora m.in. wystaw *Sybiracy 1940-1956* w Muzeum Niepodległości, inicjatora umieszczenia rzeźby Mariana Jonkajtysa *Różaniec Sybiru* w kościołach warszawskich, Stefana Wiśniewskiego

– prezesa Fundacji Kresy–Syberia w Australii, pułkownika Sławomira Majchrzaka oraz przedstawicieli organizatorów spotkania: Jolantę Dąbek – zastępcę dyrektora ds. programowych Muzeum Niepodległości i Mieczysława Pogodzińskiego – przewodniczącego Związku Sybiraków Oddział Warszawa, a także wszystkich przybyłych na tę uroczystość.

Po krótkim przedstawieniu przez dr Annę Milewską-Młynik historii wywózek w głąb ZSRR w latach 1940–1942 następnym punktem programu była filmowa prezentacja wywiadów autorskich Mariana Jonkajtysa dla TVP Polonia utrwalonych na DVD. To poetycko opowiedziana historia zaboru ziem polskich we wrześniu 1939 roku i losu Polaków wywiezionych na stepy północnego Kazachstanu, widziana oczami, zmuszonego warunkami życia do szybkiego dorastania, dziecka. To historia opowiedziana przez człowieka wyrwanego z dziecięcego przyjaznego świata i przeniesionego gwałtem do zupełnie odmiennego – obcego i niezrozumiałego. Bo jakże zrozumieć słowa „powitania” wypowiedziane przez naczelnika *posiołka* do przywiezionych tu polskich rodzin: „Was tu po to przywieźli polskie pany, byście wszyscy wyzdychali”. Wspomnienia te opisał Marian Jonkajtys w trzech książkach, ostatnią z nich, *Z Sybiru białej dżungli*, autor zaprezentował w jednym z wywiadów. Wyjaśnił intencje, jakie przyświecały inicjatywie organizacji *Marszu Żywej Pamięci*, które odbywają się corocznie we wrześniu w Białymstoku. Biorą w nich udział Sybiracy i młodzież szkolna z Polski i z zagranicy.

W artystycznej części spotkania młodzież Gimnazjum nr 46 im. Szarych Szeregów w Warszawie wystąpiła ze wzruszającym programem poetycko-muzycznym. Dziewczyny ubrane w bordowe pelegryny podkreślające poetycki charakter przedstawienia oraz chłopcy z ogromnym zaangażowaniem śpiewali i recytowali poezję Mariana Jonkajtysa, która, sądząc z jej interpretacji, jest doskonale rozumiana przez młodych ludzi. Akompaniowała im na pianinie Danuta Jończyk-Gronzka.

W posumowaniu Mieczysław Pogodziński wygłosił krótki referat na temat znaczenia poezji Mariana Jonkajtysa w utrwalaniu historii zesłań syberyjskich. Podkreślił, że poeta ten jest szczególnie bliski Sybirakom, głównie z powodu wspólnych przeżyć związanych z wywózką do ZSRR, ale także z powodu roli, jaką odgrywa jego poezja

w utrwalaniu pamięci o tych wydarzeniach. Głównym zadaniem Związku Sybiraków jest propagowanie wiedzy o historii zesłań i wywózek oraz utrwalanie pamięci o ludziach dotkniętych tymi wydarzeniami. Poezja Mariana Jonkajtysa jest w tym bardzo pomocna, gdyż wspaniale trafia do młodych ludzi nieznających z autopsji tej historii. Świadczy o tym popularność konkursów recytatorskich poezji Jonkajtysa. Doceniają ją również uznane autorytety. Jak mawiał Ryszard Reiff – pierwszy prezes odrodzonego Związku Sybiraków, Sybiracy czekali 200 lat na swojego poetę, którym jest właśnie Marian Jonkajtys. Jarosław Abramow-Newerly porównał znaczenie *Hymn Sybiraków* do takich symbolicznych utworów, jak: *Karpacka Brygada* Mariana Hemara, czy *Czerwone maki* Feliksa Konarskiego ps. Ref-Ren (muzyka Alfreda Schültza). Śpiewa się go nie tylko podczas uroczystości sybirackich, ale również państwowych, np. na zakończenie tegorocznych obchodów rocznicy zbrodni katyńskiej z udziałem Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego (4.IV. 2015 r.).

Wygłoszony referat to ostatni oficjalny punkt spotkania, ale rozmowy, wymiana inicjatyw, pomysłów i kontaktów trwały jeszcze jakiś czas. Świadczy to o wciąż żywym zainteresowaniu tematem sybirackim. Kolejne spotkanie na ten temat planowane jest w Muzeum Niepodległości we wrześniu 2015 roku.

Regina Madej-Janiszek

Publikacje nadesłane:

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie

Spółeczeństwo polskie w świetle raportów politycznych austro-węgierskiego Generalnego Gubernatorstwa Wojskowego w Polsce 1915–1918, wybór źródeł (opracowali Jerzy Gaul, Alicja Nowak), Warszawa 2014.

Ośrodek KARTA w Warszawie

- *Kolory wojny: oblężenie Warszawy w barwnej fotografii Juliana Bryana = The colors of war : the siege of Warsaw in Julien Bryan's color photographs* (red. prowadzący Aleksandra Janiszewska), Warszawa 2014.
- Ceraficki Joachim, *Wasserpöckchen: relacja Polaka w służbie Wehrmachtu*, Warszawa 2014.
- *Polski wir I wojny 1914–1918* (opracowała Agnieszka Dębska), Warszawa 2014.

Wydawnictwo Bellona

- Iwona Kienzler, *Kronika PRL 1944–1989. T. 2, Kobieta w Polsce Ludowej*, Warszawa 2015.
- Iwona Kienzler, *Kronika PRL 1944–1989. T. 3, Afery i skandale*, Warszawa 2015.
- Iwona Kienzler, *Kronika PRL 1944–1989. T. 4, PRL na szklanym ekranie*, Warszawa 2015.
- Iwona Kienzler, *Kronika PRL 1944–1989. T. 5, Warszawa*, Warszawa 2015.